

Minimální požadavky vzdělávacího programu certifikovaného kurzu

PSYCHOSOCIÁLNÍ INTERVENCE

Ministerstvo zdravotnictví pro zajištění odpovídající úrovně odborné přípravy zdravotnických pracovníků poskytujících psychosociální intervence a v souladu s Metodickým pokynem pro poskytovatele zdravotních služeb zavedení třístupňového modelu psychoterapie do praxe (Věstník MZ č. 13/2022) vydává minimální požadavky na obsah a rozsah vzdělávacího programu certifikovaného kurzu Psychosociální intervence.

1. Vstupní podmínky

- a) odborná způsobilost k výkonu povolání všeobecná sestra nebo
- b) odborná způsobilost k výkonu povolání dětská sestra nebo
- c) odborná způsobilost k výkonu povolání zdravotně-sociální pracovník nebo
- d) odborná způsobilost k výkonu povolání adiktolog

Další podmínky:

- 3 roky praxe v rozsahu minimálně 0,5 úvazku.

2. Výstupní podmínky, ukončení kurzu

- splnit povinnosti dané vzdělávacím programem
- úspěšně absolvovat závěrečnou zkoušku

Závěrečná zkouška obsahuje praktickou ukázkou vedení rozhovoru s prvky psychoterapeutické podpory, včetně prokázání souvisejících teoretických znalostí.

3. Minimální celková délka vzdělávacího programu

280 hodin, z toho:

- 80 hodin teoretické výuky
- 200 hodin praktické výuky obsahující sebezkušenost a nácvik základních psychosociálních intervencí.

Studium je uskutečňováno v modulech.

4. Učební plán

Vzdělávací program je koncipován tak, aby účastníci nezískali pouze teoretické znalosti, ale aby si v bezpečném prostředí mohli zažít, vyzkoušet a procvičit různé metody a formou sdílení s ostatními si uvědomit své postoje a pocity. Hlavní formou výuky je sebezkušenost, která se prolíná s teorií. Práce skupiny je zaměřena na osvojení základních principů poskytování podpůrné psychoterapie.

Moduly vzdělávacího programu	Počet hodin teoretické výuky	Počet hodin praktické výuky
1. Úvod do psychopatologie	40	
2. Navázání a udržení vztahu s pacientem.	5	35
3. Vnímání sebe, sebereflexe, seberepozumění.	5	35
4. Práce se skupinou, skupinová dynamika a její úskalí, reflexe dění ve skupině.	5	35
5. Základy krizové intervence.	10	30
6. Osvojení si vybraných terapeutických technik.	5	35
7. Supervize a její využívání ve prospěch vlastního rozvoje i rozvoje týmové spolupráce.	10	30
Celkem	80	200

5. Učební osnovy

1. modul	Úvod do psychopatologie	
Rozsah	40 hod.	
Metody výuky	Přednáška, práce ve skupinách	
Anotace tematického celku	Tematický celek je zaměřen na osvojení základních teoretických znalostí vztahujících se k nejčastějším duševním onemocněním. Zahrnuje informace o diagnostických jednotkách, psychopatologii, způsobech léčby a přístupu k lidem s duševním onemocněním.	
Cíle	Získat základní teoretické znalosti týkající se hlavních okruhů duševních poruch, včetně psychopatologie a přístupu k léčbě.	
Téma	Rozpis učiva	Minimální počet hodin
Psychotické poruchy	Psychotické poruchy (F20 – F29): Klinický obraz, výskyt, průběh, prognóza. Časně varovné příznaky. mortalita. Specifika přístupu a komunikace, léčebné a terapeutické možnosti.	6
Poruchy nálady	Poruchy nálady (F30 – F39): Klinický obraz, výskyt, průběh, prognóza. Specifika přístupu a komunikace, léčebné a terapeutické možnosti.	6
Neurotické poruchy	Neurotické poruchy, stresové a somatoformní poruchy (F40 – F48). Psychické, somatické a sociální projevy úzkosti a strachu. Klinický obraz, výskyt, průběh, prognóza. Specifika přístupu a komunikace, léčebné a terapeutické možnosti.	6
Organické poruchy	Organické duševní poruchy včetně symptomatických (F0.0 – F 0.9). Klinický obraz. Příčiny organických poruch. Výskyt, průběh, prognóza. Specifika přístupu a komunikace, léčebné a terapeutické možnosti. Výskyt duševních onemocnění u lidí starších 65 let. Orientační hodnocení míry poškození kognitivních funkcí za využití hodnotících škál.	4

<p>Problematika závislostí</p>	<p>Poruchy duševní a poruchy chování způsobené užíváním psychoaktivních látek (F10 – F19). Klinický obraz. Modely vzniku závislosti. Výskyt, průběh, prognóza. Komorbidita. Relaps a jeho prevence. Duální diagnózy. Specifika přístupu a komunikace, léčebné a terapeutické možnosti.</p>	<p>4</p>
<p>Dětská a dorostová psychiatrie</p>	<p>Úvod do problematiky dětské a dorostové psychiatrie. (Poruchy psychického vývoje F 80 – F 89, Poruchy chování a emocí s obvyklým nástupem v dětství a v dospívání F90 – F 98). Přehled duševních nemocí v dětském a adolescentním věku. Specifika přístupu a komunikace, léčebné a terapeutické možnosti. Specifika rozhovoru s dítětem, adolescentem a rodinou. Projevy duševních poruch, atypické obrazy duševních poruch u dětí a adolescentů v kontextu znalostí symptomatologie a psychopatologie duševních poruch u dospělých pacientů.</p>	<p>6</p>
<p>Poruchy osobnosti</p>	<p>Poruchy osobnosti a chování u dospělých (F 60 – F 69). Klinický obraz. Výskyt, průběh, prognóza. Etiologie poruch osobnosti. Specifika přístupu a komunikace, léčebné a terapeutické možnosti. Zásady komunikace s vybranými typy poruch osobnosti.</p>	<p>4</p>
<p>Poruchy příjmu potravy</p>	<p>Klasifikace poruch příjmu potravy (F 50), klinické projevy. Etiologie. Spouštěče. Prognóza, principy léčby a následky poruch příjmu potravy. Specifika přístupu a komunikace, léčebné a terapeutické možnosti. Komorbidita. Terapeutický režim.</p>	<p>4</p>
<p>Způsob ukončení modulu</p>	<p>Hodnocení úrovně dosažených výsledků vzdělávání – test.</p>	

2. modul	Navázání a udržení vztahu s pacientem.
Rozsah	40 hod. (5 hodin teoretické výuky + 35 hodin praktické výuky)
Metody výuky	Sebezkušenost, nácvik, přednáška
Anotace tematického celku	Tematický celek je orientovaný na osvojení klíčové dovednosti, která umožňuje navození důvěrné vztahu a atmosféry spolupráce s pacientem.
Cíle	Osvojit si schopnost navodit pocit důvěry, že pacient může bezpečně sdílet své prožitky, cítí se vnímán, respektován, pochopen. Naučit se vést rozhovor nedirektivním způsobem, zdržet se rad a doporučení. Orientovat se především na pacienta, jeho silné stránky a motivace. Udržet míru vlastních intervencí na minimum a naopak umět podpořit pacienta v hledání jeho vlastních zdrojů.
Obsahové zaměření	Navazování vztahu Skládá se z celé řady dílčích dovedností, ke kterým patří: zájem o pacienta, neutrální postoj, zachycení pacientovy perspektivy a schopnost empatie, různé podoby naslouchání, zachycení problémů ve spolupráci aj. Všechny uvedené komponenty slouží k prohloubení pacientova bezpečí. 1.2. Práce s motivací Motivace je jeden ze základních faktorů, nutných k navození změny. Je třeba umět se zorientovat v pacientově motivaci a využít jeho zdroje a silné stránky. 1.3. Vedení podpůrného rozhovoru Jedná se o dovednost vést časově i tematicky zaměřený rozhovor s pacientem, případně včetně jeho blízkých. Může se jednat o jednorázový či opakovaný rozhovor v dopředu daném časovém rámci. Stejně tak může být téma dané (to zejména v případě účasti více zainteresovaných) nebo se téma rozhovoru v jeho první části definuje. Smyslem podpůrného rozhovoru je podpořit rozhovorem pacientův sebepodpůrný systém, jeho vnitřní i vnější zdroje.
Způsob ukončení modulu	Hodnocení úrovně dosažených výsledků vzdělávání – zkouška.

3. modul	Vnímání sebe, sebereflexe, sebeporozumění.
Rozsah	40 hod. (5 hodin teoretické výuky + 35 hodin praktické výuky)
Metody výuky	Sebezkušenost, nácvik, přednáška
Anotace tematického celku	Schopnost všimnout si svého prožívání v přítomnosti pacienta/pacientů.
Cíle	Naučit se rozšířit obvyklou přirozenou osobní a interpersonální vnímavost o specifickou vnímavost vůči významným klinickým faktům.
Obsahové zaměření	Osvojení si složky sebevnímání a sebeporozumění: <ul style="list-style-type: none"> • Schopnost zachytit vnitřní prožitky v rozhovoru s pacientem. • Schopnost vnímat své vlastní předběžné porozumění. • Schopnost rozlišovat mezi sebou a pacientem (jak se cítí a co si myslí pacient a jak myslím a cítím se já-profesionál). • Schopnost zachytit vlastní reakci na pacienta. • Schopnost rozpoznat a popsat úvodní dojem z pacienta.
Způsob ukončení modulu	Hodnocení úrovně dosažených výsledků vzdělávání – zkouška.

4. modul	Práce se skupinou, skupinová dynamika a její úskalí, reflexe dění ve skupině.
Rozsah	40 hod. (5 hodin teoretická výuka + 35 hodin praktická výuka)
Metody výuky	Sebezkušenost, nácvik, přednáška
Anotace tematického celku	Získat porozumění základní dynamice skupiny, reflektovat dění ve skupině a podporovat jednotlivé členy skupiny v aktivní účasti. Schopnost využít zdroje skupiny k posílení vzájemných interakcí účastníků, ke sdílení zkušeností. Schopnost pracovat s emocemi, podpořit pozitivní zážitky.
Cíle	Porozumět průběhu, dynamice, fázím, terapeutickým faktorům skupinové psychoterapie. Naučit se „moderovat“ dění ve skupině, vnímat, reflektovat dění ve skupině, schopnost pomoci pojmenovat emoce jednotlivců ve skupině, znát účinné faktory ve skupinové psychoterapii.

Obsahové zaměření	Účastník je schopen při přípravě skupinové aktivity adekvátně zohlednit reálné možnosti (počet účastníků, zdravotní stav, osobnostní nastavení, časové a prostorové možnosti...) a přizpůsobit jim téma a techniky skupinové aktivity. V průběhu práce se skupinou zapojuje všechny účastníky, vnímá dění ve skupině, adekvátně pracuje s emocemi a konflikty v průběhu skupinové práce.
Způsob ukončení modulu	Hodnocení úrovně dosažených výsledků vzdělávání – zkouška.

5. modul	Základy krizové intervence.
Rozsah	40 hod. (10 hodin teoretická výuka + 30 hodin praktická výuka)
Metody výuky	Sebezkušenost, nácvik, přednáška
Anotace tematického celku	Základní dovednosti v krizové intervenci, v její psychologické a prožitkové rovině, v různých formách: osobní setkání (face to face), telefonická nebo internetová (e-mail, chat).
Cíle	Osvojit si schopnost zůstat s klientem v těžkém stavu, vydržet svou bezmoc, odhadnout jaké nápady a konkrétní intervence by mohly být užitečné a funkčně je aplikovat. Unést eventuální velkou tíhu krizových témat. Schopnost posoudit a odhadnout další bezprostředně a krátkodobě navazující intervence (kroky, doporučení atd.).
Obsahové zaměření	<ol style="list-style-type: none"> 1. Úvod do metod krizové intervence, přímá, telefonní, chat. 2. Trauma včetně trestných činů. 3. Akutní stresová porucha. 4. Krize spojené s problematikou závislostí. 5. Sebevražedný klient. 6. Ochrana pracovníka – zneužití krizových služeb, obtěžování.
Způsob ukončení modulu	Hodnocení úrovně dosažených výsledků vzdělávání – zkouška.

6. modul	Osvojení si vybraných terapeutických technik.
Rozsah	40 hod. (5 hodin teoretická výuka + 35 hodin praktická výuka)
Metody výuky	Sebezkušenost, nácvik, přednáška
Anotace tematického celku	Základní dovednosti ve zvládnání vnitřního napětí nefarmakologickými způsoby.
Cíle	Získat dovednosti v nefarmakologickém ovlivnění úzkosti.
Obsahové zaměření	<p>Relaxační techniky</p> <ul style="list-style-type: none"> • autogenní trénink • progresivní relaxace, • antistresový dech • imaginativní techniky
Způsob ukončení modulu	Hodnocení úrovně dosažených výsledků vzdělávání – zkouška.

7. modul	Supervize a její využívání ve prospěch vlastního rozvoje i rozvoje týmové spolupráce.
Rozsah	40 hod. (10 teoretická výuka + 30 praktická výuka)
Metody výuky	Sebezkušenost, nácvik, přednáška
Anotace tematického celku	Supervize je metoda sloužící k reflexi profesní role, činností a aktivit, vlastního fungování v interakci s týmem, nemocnými, dalšími přítomnými v procesu uzdravení. Je to prostor pro reflektování a zpracování emocí vyplývajících z pracovního kontextu, prostoru pro rozvoj vlastních kompetencí, dovedností i znalostí. Etickým principem supervize je prospěch klienta/pacienta při respektu profesních a zákonných postupů ze strany pracovníků.
Cíle	Naučit se využít supervizi pro reflexi svého konání, podporu a profesní rozvoj. Uvědomovat si rizika a etické rozměry supervize. Orientovat se v možnostech supervize pro konkrétní oblast práce. Rozumět procesu kontraktování včetně souvislostí zadavatel – příjemce – supervizor.

Obsahové zaměření	Schopnost rozpoznat hranice svých znalostí a schopností, nezahanbujícím způsobem rozeznat limity svého porozumění. Supervize jako základní kvalita profesionála je schopností uznat, že nevím, umět si říct o přiměřenou pomoc a skrze druhého (kolegu, supervizora) získat nový pohled na klinickou situaci a obnovit svoji profesionální pozici.
Způsob ukončení modulu	Hodnocení úrovně dosažených výsledků vzdělávání – zkouška.

6. Činnosti, ke kterým bude získána zvláštní odborná způsobilost

Absolvent certifikovaného kurzu získá zvláštní odbornou způsobilost pro poskytování psychosociálních intervencí. Tyto činnosti probíhají na základě indikace a pod odborným dohledem plně kvalifikovaného psychoterapeuta.

- navodit bezpečný vztah s pacientem a využít ho v jeho prospěch,
- vést motivační rozhovory s pacienty,
- vést podpůrné terapeutické rozhovory s pacienty a jejich blízkými,
- provádět činnosti při krizové intervenci,
- provádět relaxační techniky,
- vést podpůrné skupinové aktivity,
- působit v roli koterapeuta v rámci skupinové psychoterapie,
- provádět psychickou aktivizaci,
- edukovat pacienty a jejich blízké,
- podporovat rozvoj silných stránek a vlastního potenciálu pacienta.

7. Personální požadavky

Odborný garant odpovídá za odbornou úroveň vzdělávacího programu, koordinuje obsahovou přípravu vzdělávacího programu, dohlíží na kvalitu jeho uskutečňování, vyhodnocuje a rozvíjí jej.

- klinický psycholog s absolvovaným vzdělávacím programem komplexního psychoterapeutického výcviku schváleného pro zdravotnictví a s atestací v oboru Psychoterapie podle nařízení vlády č. 31/2010 Sb., o oborech specializačního vzdělávání a označení odbornosti zdravotnických pracovníků se specializovanou způsobilostí, v platném znění, nebo

- klinický psycholog s absolvovaným vzdělávacím programem komplexního psychoterapeutického výcviku schváleného pro zdravotnictví a s funkční specializací v systematické psychoterapii, nebo
- klinický psycholog s absolvovaným vzdělávacím programem komplexního psychoterapeutického výcviku schváleného pro zdravotnictví a se zvláštní odbornou způsobilostí v systematické psychoterapii, kterou získal absolvováním certifikovaného kurzu v systematické psychoterapii, nebo
- lékař psychoterapeut, nebo
- lékař se specializovanou způsobilostí s výjimkou oborů: hygiena a epidemiologie, klinická biochemie, lékařská mikrobiologie, patologie a soudní lékařství a s absolvovaným vzdělávacím programem komplexního psychoterapeutického výcviku schváleného pro zdravotnictví a absolvovaným certifikovaným kurzem v systematické psychoterapii, nebo
- lékař se specializovanou způsobilostí s výjimkou oborů: hygiena a epidemiologie, klinická biochemie, lékařská mikrobiologie, patologie a soudní lékařství a s absolvovaným vzdělávacím programem komplexního psychoterapeutického výcviku schváleného pro zdravotnictví a absolvovanou funkční specializací v systematické psychoterapii

a splňuje minimálně 5letou klinicko psychoterapeutickou praxi v rozsahu 1,0 úvazku (při nižším úvazku se délka praxe adekvátně prodlužuje).

Lektor teoretické části vzdělávacího programu je osoba v pracovněprávním nebo obdobném smluvním vztahu akreditovaného zařízení, který přednáší danou část vzdělávacího programu a prověřuje teoretické znalosti účastníka vzdělávání.

Školitel praktické části vzdělávacího programu (praktického vyučování, odborné praxe) je zaměstnanec akreditovaného zařízení, který dohlíží na výkon odborné praxe, včetně plánu plnění výkonů. Školitel průběžně prověřuje teoretické znalosti a praktické dovednosti účastníka vzdělávání.

Lektor teoretické části i školitel praktické části splňují vždy některou z kvalifikací uvedenou ve skupině I. nebo skupině II.

Studium je uskutečňováno formou párové (tandemové) výuky. Pár (tandem) vyučujících je složen vždy ze zdravotnického pracovníka ze skupiny I. a skupiny II.

Skupina I.

- klinický psycholog s absolvovaným vzdělávacím programem komplexního psychoterapeutického výcviku schváleného pro zdravotnictví a s atestací v oboru Psychoterapie podle nařízení vlády č. 31/2010 Sb., o oborech specializačního vzdělávání a označení odbornosti zdravotnických pracovníků se specializovanou způsobilostí,

v platném znění, nebo

- klinický psycholog s absolvovaným vzdělávacím programem komplexního psychoterapeutického výcviku schváleného pro zdravotnictví a s funkční specializací v systematické psychoterapii, nebo
- klinický psycholog s absolvovaným vzdělávacím programem komplexního psychoterapeutického výcviku schváleného pro zdravotnictví a se zvláštní odbornou způsobilostí v systematické psychoterapii, kterou získal absolvováním certifikovaného kurzu v systematické psychoterapii, nebo
- lékař psychoterapeut, nebo
- lékař se specializovanou způsobilostí s výjimkou oborů: hygiena a epidemiologie, klinická biochemie, lékařská mikrobiologie, patologie a soudní lékařství a s absolvovaným vzdělávacím programem komplexního psychoterapeutického výcviku schváleného pro zdravotnictví a absolvovaným certifikovaným kurzem v systematické psychoterapii, nebo
- lékař se specializovanou způsobilostí s výjimkou oborů: hygiena a epidemiologie, klinická biochemie, lékařská mikrobiologie, patologie a soudní lékařství a s absolvovaným vzdělávacím programem komplexního psychoterapeutického výcviku schváleného pro zdravotnictví a absolvovanou funkční specializací v systematické psychoterapii

a splňuje minimálně 2letou klinicko psychoterapeutickou praxi v rozsahu 1,0 úvazku (při nižším úvazku se délka praxe adekvátně prodlužuje).

Skupina II.

- všeobecná sestra s absolvovaným vzdělávacím programem komplexního psychoterapeutického výcviku schváleného pro zdravotnictví nebo certifikovaným kurzem Psychosociální intervence nebo certifikovaným kurzem Základní psychoterapeutické dovednosti v práci sestry, nebo
- dětská sestra s absolvovaným vzdělávacím programem komplexního psychoterapeutického výcviku schváleného pro zdravotnictví nebo certifikovaným kurzem Psychosociální intervence, nebo
- adiktolog s absolvovaným vzdělávacím programem komplexního psychoterapeutického výcviku schváleného pro zdravotnictví nebo certifikovaným kurzem Psychosociální intervence, nebo
- zdravotně-sociální pracovník s absolvovaným vzdělávacím programem komplexního psychoterapeutického výcviku schváleného pro zdravotnictví nebo certifikovaným kurzem Psychosociální intervence

a splňuje minimálně 3letou praxi v oboru v rozsahu 0,5 úvazku.

8. Seznam studijní literatury

Povinná literatura
Kopřiva: Lidský vztah jako součást profese. Portál 2011
Yalom, Irvin D. Teorie a praxe skupinové psychoterapie. 2. Praha: Portál, 2007. ISBN 978-80-7367-304-8.
Venglářová, M. a kol.: Supervize v ošetrovatelské praxi. Grada Publishing, Praha 2013. ISBN 978-80-247-4082-9
Bruchová, Hilde: Učíme se psychoterapii, Triton, 2017, ISBN 9788075534477
Mentzos, Stavros: Rozumíme sami sobě., NLN, 2000, ISBN 978-80-7106-366-7
Doporučená literatura
Kratochvíl, S.: Základy psychoterapie, Portál 2006.
Vymětal, J. a kol.: Obecná psychoterapie, Praha, Grada 2004.
Vymětal, J. a kol.: Speciální psychoterapie, Praha, Grada 2006.
Langmeier, J., Balcar, K., Špitz J.: Dětská psychoterapie, Praha, Portál 2000.
Vodáčková, D.: Krizová intervence, Praha, Portál 2008.
Miller, W. R, Rollnick, S. – sdružení Scan.: Motivační rozhovory.
Mikulaščík, P: Komunikační dovednosti, Praha, Grada 2006.
Baštecká, Bohumila; Čermáková, Veronika; Kinkor, Milan: Týmová supervize: Teorie a praxe, Portál Praha 2016. ISBN: 978-80-262-0940-9
Hawkins, Peter; Shohet, Robin: Supervize v pomáhajících profesích. Portál Praha 2004, ISBN 978-80-262-0987-4
Honzák, Radkin. Jak žít a vyhout se syndromu vyhoření. Vyšehrad, 2013.
Kratochvíl, Stanislav. Skupinová psychoterapie v praxi. 1. Praha: Galén, 2009. ISBN 9788072623471
Křivohlavý, Jaro. Jak neztratit nadšení. Praha: Grada, 1998. ISBN 80-7169-551-3 (brož.).
Vodáčková, Daniela, et al. Krizová intervence. Praha: Remedium, 2007. 543 s. ISBN 978-80-7367-342-0.
Viers, Karel. Aktivity pro skupinovou psychoterapii. 1. Praha: Portál, 2011. ISBN 978
Seikulla, J., ARNKIL, T. E. Otevřené dialogy, Setkávání, sítí klienta v psychosociální péči, 2013, Narativ
Pěč, O., Probstová, V. Psychózy: psychoterapie, rehabilitace a komunitní péče. 1. vydání. Praha: Triton, 2009. 256 s. ISBN 978-80-7387-253-3.
Holub, D., Telerovský, R. (2013). Úvodní rozhovor v psychoanalýze a psychodynamické psychoterapii (First Interview in Psychoanalysis and Psychodynamic Psychotherapy). IKAPSY. Brno: Masarykova univerzita. ISBN 978-80-210-6383-9.
Vybíral, Z., Roubal, J. (Eds.). Současná psychoterapie. 1. vyd. Praha: Portál, 2010, ISBN 978-80-7367-682-7
Guggenbühl-Craig, Adolf: Nebezpečí moci v pomáhajících profesích. Portál 2010